

„Mi a cseh nemzet?” A cseh nemzettel kapcsolatos ismeretek alakulása az Egyesült Államokban a 20. század kezdetéig

Vlha, Marek: “What is the Bohemian nation?” Geneze povědomí o českém národu ve Spojených státech amerických do počátku 20. století (“What is the Bohemian Nation?” A Genesis of the Awareness of the Czech Nation in the United States of America up to the Beginning of the 20th Century) = Český Časopis Historický/The Czech Historical Review, Vol. 113, 2015, No. 2, 381-417. p.

Hatalmas eltérés van aközött, hogy mennyi figyelem irányul az Újvilággal és az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatos kép kialakulásának vizsgálatára és ehhez képest milyen intenzitású kutatás zajlik a cseh nemzet imázsának amerikai területen történt kialakulásával kapcsolatban. Ez utóbbi folyamat bonyolultságához hozzájárult az a jelentős földrajzi távolság is, amely a két nemzetet elválasztotta egymástól, valamint az, hogy a cseh nyelvű lakosság viszonylag kis lélekszámú volt Amerikában, illetve hogy sokáig nem létezett független cseh állam. Mindezek miatt a cseh társadalom kibontakozása a 19. század folyamán nem vált ismertté az amerikai emberek körében – rejtve maradt a Habsburg-birodalom komplikált viszonyai között, hiszen ez utóbbit gyakran eleve német közegként értelmezték. Ráadásul a 19. század utolsó harmadáig az amerikaiak Ausztriára egyfajta „terra incognita”-ként tekintettek, azaz az európai despotizmus és a negatív értelemben vett katolicizmus egyik központjaként tartották számon. Az, hogy a csehek létezéséről tudomást szerzett Amerika, nagyrészt annak a tömeges cseh kivándorlásnak volt köszönhető, amelynek gyökerei az 1850-es évekre nyúltak vissza. A bevándorlók maguk is jelentős befolyást gyakoroltak az amerikai társadalomra a propaganda terén (és nem csak a I. világháború alatt), de mindenekelőtt fizikai jelenlétükkel gyakoroltak hatást azokon a területeken, ahol megjelentek.

A földrajzi és a demográfiai tényezőktől eltekintve a „bohémiai” (Bohemian) terminus kétértelműsége is fontos szerepet játszott abban a bonyolult folyamatban, ahogyan az amerikaiak tudomást szereztek a cseh etnikum létezéséről és céljairól. Ez a szó ugyanis nemcsak Csehország (Bohemia) lakosait jelölte, hanem a romákat, illetve a konvenci-

ókat nem tisztelő, „bohém” életet élőket is, sőt e két utóbbi jelentés volt a meghatározó a 19. század során. Ez a körülmény aztán számos téveszméhez vezetett, és nemcsak az amerikaiak, hanem a cseh etnikum köreiből is. Az Amerikába kivándorolt cseh közösség tagjai különösen érzékenyen reagáltak erre a kérdésre. Habár a közösség már a kezdetektől fogva próbálkozott egy egyértelmű és semleges terminus bevezetésével a cseh nemzet tagjainak megnevezésére, csak a független csehszlovák állam megalakulása után terjedt el a „cseh” (Czech) szó. Történt mindez annak dacára, hogy amerikai kontextusban már a 19. században is előfordult több változata ennek a megnevezésnek (pl. a következő helyesírással: Czekh, Cyech, Chekh, Tchekh, Tscheck).

Nagyjából a 19. század közepéig nagyon keveset foglalkoztak a csehekkel az amerikai folyóiratokban és könyvekben, és még azokban is számos tévedés akadt. A Bohémiába és Morvaországba tett utazások marginális helyet foglaltak el az amerikai úti beszámolóokban, ahogy a többi szláv nemzetről is nagyon keveset tudtak, ezért csekély érdeklődést mutattak irántuk. Alkalmanként politikai híradások jelentek meg a cseh földön történt eseményekről, de ezeket erősen befolyásolta az a gyakorlat, hogy a híreket a német sajtóból vették át, amely gyakran hangoztatott csehellenes nézeteket. Ebben a kontextusban Therese Albertine Louise von Jacob Robinson, német származású szlavisztikai kutató nagy tájékozottságról tanúskodó irodalmi műve elszigetelt jelenséget képvisel. Nagyobb érdeklődés mutatkozott a cseh környezet és történelem, különösen a huszita korszak és a reformáció iránt az amerikai valóság sajtóban, amely ez utóbbi missziós tudatából fakadt. A 19. század második felében a tudósítások színvonala jelentősen javult, ami egyrészt az általános információrobbanásnak (a távíró megjelenésének, a folyóiratok számának növekedésének stb.), valamint a cseh bevándorlók gyarapodó számának volt betudható.

Az, hogy az amerikai regionális újságok mennyi figyelmet szenteltek a cseheknek és milyen hozzáállással viseltettek irántuk, főként a helyi cseh közösség nagyságától és társadalmi státuszától függött. A Chicagóban tapasztalt változás ékes példája ennek. A gyorsan gyarapodó cseh közösségre való tekintettel már az 1860-as években összekapcsolódott a „bohémiai” szó a csehekkel, és tudtak a cseh etnikum létezéséről is.

A cseh közösség ereje azonban ahhoz nem volt elegendő, hogy egy konkrét nemzeti sztereotípiát alakuljon ki a csehekről az USA-ban, mint ahogy az történt például a németek vagy az írek esetében. Ehelyett először – tévedésből – a németek vagy a lengyelek közé sorolták őket, később pedig az „új bevándorlók” közé, amely a szláv, illetve dél-európai nem protestáns bevándorlóokra vonatkozó negatív felhangú kategória volt. A századfordulón megjelent a pejoratív értelmű „Bohunk” szó, amely valószínűleg a „Bohemian” és a „Hunky” (Hungarian = magyar) szó keresztezéséből született. A bevándorlók számára a nemzeti identitás elismertetésének elengedhetetlen része volt, hogy igyekeztek Bohémiát szülőföldjüként feltüntetni az amerikai népszámlálás során és az amerikai hatóságokkal elismertetni a cseh nemzetiséget. Ez idővel sikerült is.

A közéletben való jelenlét egyik alapvető területe a politikai részvétel volt. Bár a 19. század utolsó negyedében egyre több cseh töltött be állami tisztséget a közigazgatásban, a csehek jelentősége Amerika-szerte csekély maradt. Többször felmerült az a javaslat, hogy alakítsanak egységes cseh-amerikai politikai mozgalmat, amely létezésével erősítette volna a cseh etnikai csoport szerepét az USA-ban, de ennek nem volt realitása. Hasonlóképpen kudarcot vallott a cseh érdekeket képviselő egységes szervezet létrehozására, illetve egy cseh történelmet, kultúrát és politikai célokat a nagyközönség felé közvetítő, angol nyelvű folyóirat kiadására irányuló többszöri próbálkozás. Az I. világháború előtt csak egy havilapot tudtak kiadni *Bohemian Voice* címmel néhány éven keresztül (1892–1894). Habár a vizsgált időszak alatt kétségtelenül sokat javult a cseh nemzet ismertségének mértéke az USA-ban, az I. világháború kitöréséig általánosságban továbbra is jelentéktelen maradt.

Pethő-Szirmai Judit